Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 14ης Μαρτίου 2019*

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Καταχρηστικές ρήτρες συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Άρθρο 1, παράγραφος 2 – Άρθρο 6, παράγραφος 1 – Σύμβαση δανείου συνομολογηθείσα σε ξένο νόμισμα – Διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας – Αντικατάσταση, με νομοθετική διάταξη, καταχρηστικής ρήτρας η οποία κρίθηκε άκυρη – Συναλλαγματικός κίνδυνος – Διατήρηση σε ισχύ της συμβάσεως μετά την κατάργηση της καταχρηστικής ρήτρας – Εθνικό σύστημα ενιαίας ερμηνείας του δικαίου»

Στην υπόθεση C-118/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Budai Központi Kerületi Bíróság (κεντρικό δικαστήριο της περιφέρειας της Βούδας, Ουγγαρία) με απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 7 Μαρτίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

Zsuzsanna Dunai

κατά

ERSTE Bank Hungary Zrt.,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Prechal (εισηγήτρια), πρόεδρο τμήματος, F. Biltgen, J. Malenovský, C. G. Fernlund και L. S. Rossi, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Wahl

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η ERSTE Bank Hungary Zrt., εκπροσωπούμενη από τον T. Kende, ügyvéd,

– η Ουγγρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Z. Fehér,

– η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον A. Tokár και την A. Cleenewerck de Crayencour,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ουγγρική.

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 15ης Νοεμβρίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία, πρώτον, του σημείου 3 του διατακτικού της αποφάσεως της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), δεύτερον, της αρμοδιότητας που έχει παρασχεθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση προκειμένου να διασφαλίζει υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών, καθώς και, τρίτον, των θεμελιωδών αρχών του δικαίου της Ένωσης περί ισότητας ενώπιον του νόμου, περί απαγορεύσεως των διακρίσεων, περί αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και περί δίκαιης δίκης.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Zsuzsanna Dunai και της ERSTE Bank Hungary Zrt. (στο εξής: τράπεζα), με αντικείμενο τον φερόμενο ως καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας προβλέπουσας ότι η συναλλαγματική ισοτιμία που ισχύει κατά τον χρόνο εκταμιεύσεως δανείου συνομολογηθέντος σε ξένο νόμισμα καθορίζεται με βάση την τιμή αγοράς που εφαρμόζει η τράπεζα, ενώ η συναλλαγματική ισοτιμία που ισχύει κατά την εξόφληση του δανείου καθορίζεται με βάση την τιμή πωλήσεως.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 93/13/ΕΟΚ

3 Η δέκατη τρίτη και η εικοστή πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29), έχουν ως εξής:

«[Εκτιμώντας] ότι οι νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις των κρατών μελών που καθορίζουν, άμεσα ή έμμεσα, τους όρους των συμβάσεων με τους καταναλωτές θεωρείται ότι δεν περιέχουν καταχρηστικές ρήτρες· ότι, κατά συνέπεια, δεν χρειάζεται να υπάγονται στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας οι ρήτρες που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθώς και αρχές ή διατάξεις διεθνών συμβάσεων, στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη ή η Κοινότητα· ότι, γι' αυτό τον λόγο, η έκφραση "νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου" που αναφέρονται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, καλύπτει τους κανόνες οι οποίοι εφαρμόζονται κατά νόμο μεταξύ των συμβαλλομένων, εάν δεν έχει συμφωνηθεί άλλως·

[…]

[εκτιμώντας] ότι τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να αποφεύγεται η παρουσία καταχρηστικών ρητρών μέσα στις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία· ότι, εάν παρ' όλα αυτά εμφανίζονται στις συμβάσεις καταχρηστικές ρήτρες, δεν θα δεσμεύουν τον καταναλωτή, η δε σύμβαση θα εξακολουθεί να δεσμεύει τα συμβαλλόμενα μέρη σύμφωνα με τους ίδιους όρους, εάν μπορεί να υφίσταται χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες».

4 Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«Οι ρήτρες της σύμβασης που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθώς και διατάξεις ή αρχές διεθνών συμβάσεων στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη ή η Κοινότητα, ιδίως στον τομέα των μεταφορών, δεν υπόκεινται στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας.»

5 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 ορίζει τα εξής:

«Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, θεωρείται καταχρηστική όταν παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.»

6 Το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 7, ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.

2. Η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών δεν αφορά ούτε τον καθορισμό του κυρίου αντικειμένου της σύμβασης ούτε το ανάλογο ή μη μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.»

7 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλόμενους, εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες.»

8 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 προβλέπει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.»

Το ουγγρικό δίκαιο

Ο Θεμελιώδης Νόμος

9 Το άρθρο 25, παράγραφος 3, του Alaptörvény (Θεμελιώδους Νόμου) ορίζει τα εξής:

«Το [Kúria (Ανώτατο Δικαστήριο, Ουγγαρία)] διασφαλίζει […] την ενιαία εφαρμογή του δικαίου από τα δικαστήρια και εκδίδει αποφάσεις προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας των κανόνων δικαίου, οι οποίες δεσμεύουν τα δικαστήρια.»

Ο νόμος DH 1

10 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, του Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. Törvény [νόμου XXXVIII του 2014 για τη ρύθμιση ορισμένων ζητημάτων σχετικά με την απόφαση που εξέδωσε το Kúria (Ανώτατο Δικαστήριο) προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας διατάξεων του αστικού δικαίου σχετικά με συμβάσεις δανείου μεταξύ χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και καταναλωτών, στο εξής: νόμος DH 1], έχει ως εξής:

«Ο παρών νόμος εφαρμόζεται σε δανειακές συμβάσεις που συνήφθησαν με καταναλωτές μεταξύ της 1ης Μαΐου 2014 και της ημερομηνίας ενάρξεως ισχύος του παρόντος νόμου. Για τους σκοπούς του παρόντος νόμου, ως συμβάσεις δανείου που έχουν συναφθεί με τους καταναλωτές θεωρούνται οι συμβάσεις πιστώσεως, δανείου ή χρηματοδοτικής μισθώσεως είτε σε ξένο νόμισμα (που συνομολογούνται σε ξένο νόμισμα ή χορηγούνται σε ξένο νόμισμα και εξοφλούνται σε [ουγγρικά φιορίνια (HUF)]) είτε σε HUF και έχουν συναφθεί μεταξύ χρηματοπιστωτικού ιδρύματος και καταναλωτή, αν η σύμβαση αυτή περιέχει ρήτρα γενικής εφαρμογής ή ρήτρα η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, ή του άρθρου 4, παράγραφος 1.»

11 Το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, του νόμου DH 1 προβλέπει τα εξής:

«1. Σε σύμβαση δανείου συναφθείσα με καταναλωτή είναι άκυρη –εκτός αν πρόκειται για συμβατική ρήτρα που αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως– η ρήτρα βάσει της οποίας το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα ορίζει ότι, για τη χορήγηση του ποσού το οποίο προορίζεται για την απόκτηση του αγαθού που αποτελεί αντικείμενο του δανείου ή της χρηματοδοτικής μισθώσεως, λαμβάνεται υπόψη η τιμή αγοράς, ενώ για την αποπληρωμή του δανείου λαμβάνεται υπόψη η τιμή πωλήσεως ή συναλλαγματική ισοτιμία διαφορετική από αυτήν που ίσχυε κατά τη χορήγηση.

2. Η κατά την παράγραφο 1 άκυρη ρήτρα αντικαθίσταται, υπό την επιφύλαξη των διατάξεων της παραγράφου 3, τόσο για τη χορήγηση όσο και για την αποπληρωμή (συμπεριλαμβανομένης της πληρωμής των μηνιαίων δόσεων και κάθε επιβαρύνσεως, εξόδων και προμηθειών που εκφράζονται σε ξένο νόμισμα), από διάταξη βάσει της οποίας λαμβάνεται υπόψη η επίσημη συναλλαγματική ισοτιμία που καθορίζεται από την Εθνική Τράπεζα της Ουγγαρίας για το αντίστοιχο ξένο νόμισμα.»

12 Το άρθρο 4 του εν λόγω νόμου ορίζει τα εξής:

«1. Στις συμβάσεις δανείου που συνάπτονται με καταναλωτές στις οποίες προβλέπεται δυνατότητα μονομερούς τροποποιήσεως της συμβάσεως, κάθε ρήτρα τέτοιας συμβάσεως που επιτρέπει τη μονομερή αύξηση των τόκων, του κόστους και των εξόδων θεωρείται καταχρηστική, εκτός αν πρόκειται για συμβατική ρήτρα που απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως. […]

2. Συμβατική ρήτρα όπως αυτές για τις οποίες κάνει λόγο η παράγραφος 1 είναι άκυρη αν το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα δεν κίνησε αστική δίκη […] ή αν το δικαστήριο απέρριψε την αγωγή ή κατάργησε τη δίκη, εκτός αν είναι δυνατόν να κινηθεί δίκη αφορώσα τη συγκεκριμένη συμβατική ρήτρα […], αλλά η διαδικασία αυτή δεν κινήθηκε ή κινήθηκε αλλά το δικαστήριο δεν διαπίστωσε την ακυρότητα της συμβατικής ρήτρας δυνάμει της παραγράφου 2a.

2a. Συμβατική ρήτρα όπως αυτές για τις οποίες κάνει λόγο η παράγραφος 1 είναι άκυρη αν το δικαστήριο διαπίστωσε την ακυρότητά της βάσει του ειδικού νόμου περί της εκκαθαρίσεως λογαριασμών, στο πλαίσιο δίκης κινηθείσας κατόπιν αγωγής της εποπτεύουσας αρχής χάριν του γενικού συμφέροντος.

3. Στις περιπτώσεις των παραγράφων 2 και 2a, το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα προβαίνει σε εκκαθάριση λογαριασμών με τον καταναλωτή βάσει των κανόνων που ειδικός νόμος ορίζει.»

Ο νόμος DH 2

13 Το άρθρο 37, παράγραφος 1, του Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény [νόμου XL του 2014 περί των κανόνων που διέπουν την εκκαθάριση λογαριασμών κατά τον νόμο XXXVIII του 2014 ρύθμιση ορισμένων ζητημάτων σχετικά με την απόφαση που εξέδωσε το Kúria (Ανώτατο Δικαστήριο) προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας διατάξεων του αστικού δικαίου σχετικά με συμβάσεις δανείου μεταξύ χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και καταναλωτών, καθώς και περί διαφόρων άλλων διατάξεων, στο εξής: νόμος DH 2] έχει ως εξής:

«Όσον αφορά τις συμβάσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου, ο διάδικος δεν δύναται να ζητήσει από το δικαστήριο να διαπιστώσει την ακυρότητα της συμβάσεως ή συγκεκριμένων συμβατικών ρητρών (στο εξής: μερική ακυρότητα) –ανεξαρτήτως του λόγου ακυρότητας τον οποίο προβάλλει– παρά μόνον αν ζητήσει επίσης να εφαρμοστούν από το εν λόγω δικαστήριο οι έννομες συνέπειες της ακυρότητας, δηλαδή να κηρυχθεί η σύμβαση έγκυρη ή ως παράγουσα αποτελέσματα έως την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως. Άλλως, και εφόσον δεν γίνει χρήση της παρασχεθείσας στον διάδικο δυνατότητας θεραπείας των σχετικών ελλείψεων, το δικαστήριο δεν δύναται να κρίνει την ουσία της υποθέσεως. Αν ο διάδικος ζητήσει τον καθορισμό από το δικαστήριο της έννομης συνέπειας της ολικής ή μερικής ακυρότητας, οφείλει επίσης να υποδείξει την έννομη συνέπεια την εφαρμογή της οποίας ζητεί. Όσον αφορά την εφαρμογή της έννομης συνέπειας, ο διάδικος πρέπει να υποβάλει ρητό και ποσοτικοποιημένο αίτημα, το οποίο περιλαμβάνει την εκκαθάριση λογαριασμών μεταξύ των διαδίκων.»

Ο νόμος DH 3

14 Το άρθρο 10 του az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. Törvény (νόμου LXXVII του 2014 για τη ρύθμιση ζητημάτων σχετικά με τη μετατροπή του νομίσματος στο οποίο έχουν συνομολογηθεί ορισμένες συμβάσεις δανείου και με τους κανόνες περί τόκων, στο εξής: νόμος DH 3) έχει ως εξής:

«Το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα που είναι δανειστής στο πλαίσιο συμβάσεως ενυπόθηκου δανείου το οποίο έχει συνομολογηθεί σε ξένο νόμισμα ή με ρήτρα ξένου νομίσματος υποχρεούται, εντός της προθεσμίας που προβλέπεται για την εκπλήρωση της υποχρεώσεώς του εκκαθαρίσεως λογαριασμών κατ' εφαρμογήν του νόμου [DH 2], να μετατρέψει σε HUF ολόκληρη την υφιστάμενη οφειλή η οποία στηρίζεται στη σύμβαση ενυπόθηκου δανείου που έχει συνομολογηθεί σε ξένο νόμισμα ή με ρήτρα ξένου νομίσματος, ή η οποία απορρέει από μια τέτοια σύμβαση, όπως καθορίζεται βάσει της εκκαθαρίσεως λογαριασμών που διενεργήθηκε σύμφωνα με τον νόμο [DH 2] –περιλαμβανομένων των τόκων, των εξόδων, των προμηθειών και των επιβαρύνσεων που χρεώθηκαν σε ξένο νόμισμα–, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ των δύο ακόλουθων συναλλαγματικών ισοτιμιών

a) τη μέση συναλλαγματική ισοτιμία του οικείου ξένου νομίσματος, όπως αυτή καθορίστηκε επισήμως από την Εθνική Τράπεζα της Ουγγαρίας κατά το χρονικό διάστημα από τις 16 Ιουνίου 2014 έως τις 7 Νοεμβρίου 2014, ή

b) τη συναλλαγματική ισοτιμία του ξένου νομίσματος που καθορίστηκε επισήμως από την Εθνική Τράπεζα της Ουγγαρίας στις 7 Νοεμβρίου 2014

εκείνη που είναι ευνοϊκότερη για τον καταναλωτή κατά την ημερομηνία αναφοράς (στο εξής: μετατροπή σε HUF).»

15 Το άρθρο 15/A του εν λόγω νόμου προβλέπει τα εξής:

«1. Στις εκκρεμείς δίκες οι οποίες κινήθηκαν με αίτημα την αναγνώριση της ακυρότητας (ή της μερικής ακυρότητας) συμβάσεων δανείου που συνήφθησαν με καταναλωτές ή τον καθορισμό των εννόμων συνεπειών της ακυρότητας, οι κανόνες μετατροπής σε HUF που θεσπίζονται από τον παρόντα νόμο εφαρμόζονται στο ποσό της οφειλής του καταναλωτή που προκύπτει από τη σύμβαση δανείου που έχει συνομολογηθεί σε ξένο νόμισμα ή με ρήτρα ξένου νομίσματος και την οποία αυτός συνήψε υπό την ιδιότητα του καταναλωτή, όπως το ποσό της οφειλής αυτής καθορίζεται βάσει της εκκαθαρίσεως λογαριασμών που πραγματοποιείται σύμφωνα με τον νόμο [DH 2].

2. Το ποσό που έχει εξοφληθεί από τον καταναλωτή έως την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως αφαιρείται από το ποσό της εκφραζόμενης σε HUF οφειλής του κατά την ημερομηνία αναφοράς της εκκαθαρίσεως λογαριασμών.

3. Όταν η δανειακή σύμβαση που έχει συναφθεί με καταναλωτή έχει κριθεί έγκυρη, τα επιμέρους συμβατικά δικαιώματα και υποχρεώσεις των μερών που απορρέουν από την εκκαθάριση λογαριασμών που διενεργήθηκε δυνάμει του [νόμου DH 2] καθορίζονται βάσει των διατάξεων του παρόντος νόμου.»

Ο νόμος Hpt

16 Το άρθρο 213, παράγραφος 1, του 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (νόμου CXII του 1996 σχετικά με τα πιστωτικά ιδρύματα και τις χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, στο εξής: νόμος Hpt) ορίζει τα εξής:

«Σύμβαση δανείου συναφθείσα με καταναλωτή είναι άκυρη όταν δεν μνημονεύει

[…]

c) το συνολικό ύψος των σχετικών με τη σύμβαση δαπανών, συμπεριλαμβανομένων των τόκων, των παρεπόμενων εξόδων, καθώς και την ετήσια αξία τους, εκπεφρασμένη σε ποσοστό,

[…]».

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

17 Στις 24 Μαΐου 2007 η Z. Dunai συνήψε με την τράπεζα σύμβαση δανείου σε ελβετικά φράγκα (CHF), ενώ, κατά τους όρους της ίδιας συμβάσεως, το δάνειο επρόκειτο να εκταμιευθεί σε ουγγρικά φιορίνια (HUF), κατ' εφαρμογήν της συναλλαγματικής ισοτιμίας CHF-HUF που βασιζόταν στην τιμή αγοράς που εφάρμοζε η τράπεζα την ημερομηνία εκείνη, με αποτέλεσμα να χορηγηθεί ποσό 14 734 000 HUF, το δε αντιστοιχούν ποσό του δανείου σε ελβετικά φράγκα ήταν 115 573 CHF. Στην εν λόγω σύμβαση προβλεπόταν επίσης ότι οι δόσεις εξοφλήσεως του δανείου θα καταβάλλονταν σε ουγγρικά φιορίνια, πλην όμως η εφαρμοστέα συναλλαγματική ισοτιμία θα καθοριζόταν με βάση την τιμή πωλήσεως που εφάρμοζε η τράπεζα.

18 Η Z. Dunai έφερε τον συναλλαγματικό κίνδυνο που συνδέεται με τη διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας των σχετικών νομισμάτων, κίνδυνο ο οποίος επήλθε κατά τρόπο συγκεκριμένο με την υποτίμηση του ουγγρικού φιορινιού έναντι του ελβετικού φράγκου.

19 Η επίμαχη σύμβαση, δεδομένου ότι συνήφθη από τους διαδίκους της κύριας δίκης με συμβολαιογραφική πράξη, μπορούσε να καταστεί εκτελεστή με μόνη την υπερημερία της οφειλέτριας, χωρίς να χρειάζεται να προηγηθεί οποιαδήποτε ένδικη διαδικασία ενώπιον ουγγρικού δικαστηρίου.

20 Στις 12 Απριλίου 2016 ο συμβολαιογράφος διέταξε, κατόπιν αιτήσεως της τράπεζας, την αναγκαστική εκτέλεση της συμβάσεως. Η Z. Dunai άσκησε ανακοπή κατά της εκτελέσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, με το επιχείρημα ότι η σύμβαση ήταν άκυρη διότι δεν διευκρίνιζε, κατά παράβαση του άρθρου 213 παράγραφος 1, στοιχείο γ', του νόμου Hpt, τη συναλλαγματική διαφορά μεταξύ της συναλλαγματικής ισοτιμίας που ίσχυε κατά τον χρόνο εκταμιεύσεως του κεφαλαίου και της συναλλαγματικής ισοτιμίας που ίσχυε κατά τον χρόνο εξοφλήσεως του δανείου.

21 Η Τράπεζα ζήτησε την απόρριψη της ανακοπής.

22 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά τη διάρκεια του 2014, ο Ούγγρος νομοθέτης θέσπισε διάφορους νόμους με αντικείμενο συμβάσεις δανείου συνομολογηθείσες σε ξένο νόμισμα, οι οποίοι αποσκοπούσαν στη θέση σε εφαρμογή αποφάσεως του Kúria (Ανωτάτου Δικαστηρίου), η οποία εκδόθηκε προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας διατάξεων του αστικού δικαίου, βάσει του άρθρου 25, παράγραφος 3, του Θεμελιώδους Νόμου, κατόπιν της εκδόσεως της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282). Με την απόφαση αυτή, το Kúria (Ανώτατο Δικαστήριο) είχε, μεταξύ άλλων, κρίνει καταχρηστικές ορισμένες ρήτρες, όπως αυτή που περιλαμβάνεται στην επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβαση δανείου, δυνάμει των οποίων κατά τον χρόνο εκταμιεύσεως του κεφαλαίου εφαρμόζεται η τιμή αγοράς, ενώ κατά τον χρόνο της εξοφλήσεως εφαρμόζεται η τιμή πωλήσεως.

23 Κατά το αιτούν δικαστήριο, οι ως άνω νόμοι, οι οποίοι τυγχάνουν εφαρμογής στην υπόθεση της κύριας δίκης, προέβλεπαν, μεταξύ άλλων, την κατάργηση, σε τέτοιες συμβάσεις, των ρητρών εκείνων που επέτρεπαν στην τράπεζα να εφαρμόζει τις δικές της τιμές αγοράς και πωλήσεως του ξένου νομίσματος, καθώς και την αντικατάστασή τους από την επίσημη συναλλαγματική ισοτιμία που καθορίζεται από την Εθνική Τράπεζα της Ουγγαρίας για το αντίστοιχο ξένο νόμισμα. Η εν λόγω παρέμβαση του νομοθέτη είχε ως αποτέλεσμα την εξάλειψη της διαφοράς μεταξύ των επιμέρους συναλλαγματικών ισοτιμιών οι οποίες βασίζονταν στις τιμές αυτές.

24 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, λόγω της ως άνω ad hoc νομοθετικής ρυθμίσεως, το εκάστοτε επιλαμβανόμενο δικαστήριο δεν δύναται στο εξής να διαπιστώσει την ακυρότητα συμβάσεως δανείου συνομολογηθείσας σε ξένο νόμισμα, δεδομένου ότι η ρύθμιση αυτή έθεσε τέλος στην κατάσταση από την οποία προέκυπτε λόγος ακυρότητας, με αποτέλεσμα η σύμβαση δανείου να εξακολουθεί να είναι έγκυρη και, κατά συνέπεια, ο καταναλωτής να υποχρεούται να φέρει την οικονομική επιβάρυνση που απορρέει από τον συναλλαγματικό κίνδυνο. Δεδομένου ότι εκείνο που επιδίωκε να αποφύγει η καταναλώτρια με την άσκηση ανακοπής κατά της τράπεζας ήταν ακριβώς η υποχρέωση αυτή, θα ήταν αντίθετο προς τα συμφέροντά της να αναγνωρίσει το αιτούν δικαστήριο ότι η εν λόγω σύμβαση λογίζεται έγκυρη.

25 Κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, είναι προφανές ότι ο Ούγγρος νομοθέτης τροποποίησε ρητώς το περιεχόμενο των συμβάσεων δανείου ώστε να επηρεάσει τις αποφάσεις των επιλαμβανόμενων δικαστηρίων κατά τρόπο ευνοϊκό προς τις τράπεζες. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η κατάσταση αυτή συνάδει με την ερμηνεία που έδωσε το Δικαστήριο στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

26 Όσον αφορά τις αποφάσεις που δύναται να εκδίδει το Kúria (Ανώτατο Δικαστήριο) προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας των διατάξεων του αστικού δικαίου, μεταξύ των οποίων η απόφαση 6/2013 PJE, της 16ης Δεκεμβρίου 2013, με την οποία, κατά το αιτούν δικαστήριο, κρίθηκε ότι συμβάσεις δανείου όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης πρέπει να λογίζονται έγκυρες, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, στο πλαίσιο της εκδόσεως των αποφάσεων αυτών από το Kúria (Ανώτατο Δικαστήριο), δεν διασφαλίζεται ούτε το δικαίωμα σε νόμιμο δικαστή ούτε η τήρηση των απαιτήσεων περί δίκαιης δίκης. Πάντως, και μολονότι η διαδικασία που διέπει την έκδοσή τους δεν διεξάγεται κατ' αντιμωλίαν, οι εν λόγω αποφάσεις είναι δεσμευτικές για δικαστήρια τα οποία αποφαίνονται στο πλαίσιο ενδίκων διαδικασιών διεξαγόμενων κατ' αντιμωλίαν.

27 Το αιτούν δικαστήριο μνημονεύει, στο πλαίσιο αυτό, τα σημεία 69 έως 75 της γνώμης επί του νόμου CLXII του 2011 περί της καταστάσεως και των αποδοχών των δικαστικών λειτουργών και επί του νόμου CLXI του 2011 περί οργανισμού και λειτουργίας των δικαστηρίων της Ουγγαρίας, η οποία εκδόθηκε από την Επιτροπή της Βενετίας κατά την 90ή σύνοδο της ολομέλειάς της που πραγματοποιήθηκε στη Βενετία (Ιταλία) στις 16 και 17 Μαρτίου 2012, από τα οποία προκύπτει ότι οι αποφάσεις που εκδίδονται στην Ουγγαρία βάσει της καλούμενης διαδικασίας «ενιαίας εφαρμογής» είναι αμφίβολης νομιμότητας από απόψεως ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

28 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Budai Központi Kerületi Bíróság (κεντρικό δικαστήριο της περιφέρειας της Βούδας, Ουγγαρία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα ερωτήματα:

«1) Έχει το σημείο 3 [του διατακτικού] της αποφάσεως [της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282),] την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο δύναται επίσης να θεραπεύσει την ακυρότητα ρήτρας συμβάσεως που έχει συναφθεί μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, όταν η διατήρηση του κύρους της συμβάσεως είναι αντίθετη προς τα οικονομικά συμφέροντα του καταναλωτή;

2) Συνάδει με την αρμοδιότητα που έχει παρασχεθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση προκειμένου να διασφαλίζει υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών καθώς και με τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου της Ένωσης περί ισότητας ενώπιον του νόμου, περί απαγορεύσεως των διακρίσεων, περί αποτελεσματικής ένδικης προσφυγής και περί δίκαιης δίκης η διά νόμου τροποποίηση από το κοινοβούλιο κράτους μέλους συμβάσεων ιδιωτικού δικαίου ανάλογων κατηγοριών, οι οποίες συνάπτονται μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή;

3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο προηγούμενο ερώτημα, συνάδει με την αρμοδιότητα που έχει παρασχεθεί στην [Ένωση] προκειμένου να διασφαλίζει υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών καθώς και με τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου της Ένωσης περί ισότητας ενώπιον του νόμου, περί απαγορεύσεως των διακρίσεων, περί αποτελεσματικής ένδικης προσφυγής και περί δίκαιης δίκης η διά νόμου τροποποίηση από το κοινοβούλιο κράτους μέλους διαφόρων όρων συμβάσεων δανείων συνομολογηθεισών σε ξένο νόμισμα, η οποία αποσκοπεί μεν στην προστασία των καταναλωτών, πλην όμως παράγει αποτελέσματα που είναι αντίθετα προς τα δίκαια συμφέροντα των καταναλωτών, καθόσον η σύμβαση δανείου παραμένει σε ισχύ κατόπιν των τροποποιήσεων αυτών και ο καταναλωτής υποχρεούται να συνεχίσει να φέρει την απορρέουσα από τον συναλλαγματικό κίνδυνο επιβάρυνση;

4) Όσον αφορά το περιεχόμενο των συμβάσεων που συνάπτονται μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, συνάδει με την αρμοδιότητα που έχει παρασχεθεί στην [Ένωση] προκειμένου να διασφαλίζει υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών καθώς και με τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου της Ένωσης περί αποτελεσματικής ένδικης προσφυγής και περί δίκαιης δίκης σε κάθε διαφορά αστικού δικαίου η δυνατότητα του συμβουλίου ενιαίας εφαρμογής του Ανωτάτου Δικαστηρίου κράτους μέλους να κατευθύνει μέσω "αποφάσεων που εκδίδονται προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας των κανόνων δικαίου" τη νομολογία του εκάστοτε επιλαμβανόμενου δικαστηρίου;

5) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο προηγούμενο ερώτημα: συνάδει με την αρμοδιότητα που έχει παρασχεθεί στην [Ένωση] προκειμένου να διασφαλίζει υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών καθώς και με τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου της Ένωσης περί αποτελεσματικής ένδικης προσφυγής και περί δίκαιης δίκης σε κάθε διαφορά αστικού δικαίου η δυνατότητα του συμβουλίου ενιαίας εφαρμογής του Ανωτάτου Δικαστηρίου κράτους μέλους να κατευθύνει μέσω "αποφάσεων που εκδίδονται προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας των κανόνων δικαίου" τη νομολογία του εκάστοτε επιλαμβανόμενου δικαστηρίου, λαμβανομένου υπόψη ότι ο διορισμός των δικαστών μελών του συμβουλίου ενιαίας εφαρμογής δεν γίνεται κατά τρόπο διαφανή βάσει προκαθορισμένων κανόνων, η διαδικασία ενώπιον του συμβουλίου αυτού δεν είναι δημόσια και

δεν είναι δυνατόν να καταστεί εκ των υστέρων γνωστή η τηρηθείσα διαδικασία, ειδικότερα δε τα στοιχεία πραγματογνωμοσύνης και τα επιστημονικά συγγράμματα που χρησιμοποιήθηκαν, καθώς και η ψήφος των μελών (υπέρ της γνώμης της πλειοψηφίας ή της μειοψηφίας);»

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

29 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 30 Ιανουαρίου 2019, η Z. Dunai ζήτησε να διαταχθεί η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.

30 Προς στήριξη του αιτήματός της αυτού, υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, ότι ο γενικός εισαγγελέας, στις προτάσεις του, εξέφρασε αμφιβολίες ως προς το ακριβές νόημα του τέταρτου και του πέμπτου ερωτήματος που αφορούν τις αποφάσεις τις οποίες εκδίδει το Kúria (Ανώτατο Δικαστήριο) προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας των κανόνων δικαίου. Συναφώς, η Z. Dunai θεωρεί απαραίτητο να παράσχει στο Δικαστήριο στοιχεία των οποίων η γνώση είναι, κατά την άποψή της, απολύτως αναγκαία προκειμένου να αντιληφθεί το Δικαστήριο το πραγματικό διακύβευμα των εν λόγω ερωτημάτων, το οποίο συνδέεται, μεταξύ άλλων, με το γεγονός ότι τα ουγγρικά δικαστήρια ουδόλως έχουν υποχρέωση, ούτε στην πράξη ούτε δυνάμει κάποιου κανόνα του εθνικού δικαίου, να μη λαμβάνουν υπόψη απόφαση η οποία έχει εκδοθεί προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας των κανόνων δικαίου στην περίπτωση που η ερμηνεία αυτή είναι αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης.

31 Κατά το άρθρο 83 του Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο μπορεί οποτεδήποτε, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, να διατάξει την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας, ιδίως αν κρίνει ότι δεν έχει διαφωτιστεί επαρκώς, ή όταν ένας διάδικος, μετά τη λήξη της διαδικασίας αυτής, επικαλείται νέο πραγματικό περιστατικό δυνάμενο να ασκήσει αποφασιστική επιρροή επί της αποφάσεως του Δικαστηρίου, ή ακόμη όταν, προς επίλυση της διαφοράς, το Δικαστήριο χρειάζεται να στηριχθεί σε επιχείρημα επί του οποίου δεν διεξήχθη συζήτηση μεταξύ των διαδίκων ή των κατά το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενδιαφερομένων.

32 Εν προκειμένω, το Δικαστήριο, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, κρίνει ότι έχει στη διάθεσή του όλα τα αναγκαία στοιχεία προκειμένου να αποφανθεί. Επιπλέον, σημειώνει ότι τα στοιχεία που προβάλλει η Z. Dunai δεν συνιστούν νέα πραγματικά περιστατικά κατά την έννοια του άρθρου 83 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.

33 Υπ' αυτές τις συνθήκες, δεν συντρέχει λόγος να διαταχθεί η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου, του δεύτερου και του τρίτου ερωτήματος

34 Με το πρώτο, το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία που εμποδίζει το επιληφθέν δικαστήριο να δεχθεί αίτημα για την ακύρωση συμβάσεως δανείου συνομολογηθείσας σε ξένο νόμισμα λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας της συμβάσεως αυτής, κατά την οποία ο καταναλωτής φέρει τις δαπάνες που συνδέονται με τη διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας η οποία υφίσταται μεταξύ της τιμής πωλήσεως και της τιμής αγοράς του ξένου νομίσματος, ακόμη και στην περίπτωση που το δικαστήριο αυτό κρίνει ότι η διατήρηση σε ισχύ της συμβάσεως θα ήταν αντίθετη προς τα συμφέροντα του καταναλωτή, καθόσον αυτός εξακολουθεί όντως να φέρει τον συνδεόμενο με τη συναλλαγματική ισοτιμία κίνδυνο, ο οποίος συνίσταται στην οικονομική επιβάρυνση που οφείλεται στην πιθανή διολίσθηση της αξίας του εθνικού νομίσματος, το οποίο αποτελεί νόμισμα πληρωμών, σε σχέση με το ξένο νόμισμα στο οποίο πρέπει να εξοφληθεί το δάνειο.

35 Προκαταρκτικώς, πρέπει να διευκρινιστεί ότι, μολονότι τα τρία πρώτα προδικαστικά ερωτήματα μνημονεύουν τη σχετική με τη διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας ρήτρα απλώς και μόνο ως καταχρηστική ρήτρα η οποία, κατά την ανακόπτουσα της κύριας δίκης, δικαιολογεί την ακύρωση της συμβάσεως δανείου, εντούτοις, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι η ενδιαφερομένη προβάλλει τον καταχρηστικό χαρακτήρα της ρήτρας αυτής ακριβώς προκειμένου να απαλλαγεί από τον συναλλαγματικό κίνδυνο. Επομένως, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 57 των προτάσεών του, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να εξακολουθεί να ασκεί επιρροή, στην υπόθεση της κύριας δίκης, το ζήτημα της εφαρμογής ρήτρας συναλλαγματικού κινδύνου, και μάλιστα δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο θα μπορούσε να κληθεί να εκτιμήσει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα της ρήτρας αυτής (πρβλ. απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Banco Santander και Escobedo Cortés, C-96/16 και C-94/17, EU:C:2018:643, σκέψη 53 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Κατά συνέπεια, προκειμένου να δοθεί στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, στα τρία πρώτα ερωτήματα θα πρέπει να δοθεί απάντηση επίσης από την άποψη της εξετάσεως αιτήματος για την ακύρωση συμβάσεως δανείου, όπως είναι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας συναλλαγματικού κινδύνου που περιέχει η σύμβαση αυτή.

36 Συναφώς, πρώτον, όσον αφορά την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα σχετικά με τη διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι η νομοθεσία την οποία αφορούν τα τρία πρώτα ερωτήματα περιλαμβάνει τους νόμους DH 1, DH 2 και DH 3, όπως εκτίθενται στις σκέψεις 9 έως 14 της παρούσας αποφάσεως, οι οποίοι ψηφίστηκαν μετά τη σύναψη των συμβάσεων δανείου επί των οποίων εφαρμόζονται, με σκοπό τη συμμόρφωση προς την απόφαση του Kúria (Ανώτατου Δικαστηρίου), που εκδόθηκε κατόπιν της αποφάσεως της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282). Οι νόμοι αυτοί χαρακτηρίζουν, μεταξύ άλλων, καταχρηστικές και άκυρες ρήτρες σχετικές με τη διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας οι οποίες περιλαμβάνονται σε συμβάσεις δανείου κατά την έννοια των εν λόγω νόμων, αντικαθιστούν αναδρομικώς τις ρήτρες αυτές με ρήτρες οι οποίες εφαρμόζουν την επίσημη συναλλαγματική ισοτιμία που καθορίζει η Εθνική Τράπεζα της Ουγγαρίας για το σχετικό νόμισμα και μετατρέπουν, με ισχύ για το μέλλον, το ανεξόφλητο υπόλοιπο του δανείου σε δάνειο εκπεφρασμένο στο εθνικό νόμισμα.

37 Όσον αφορά τις τελευταίες αυτές ρήτρες, οι οποίες έχουν καταστεί αναδρομικώς, δυνάμει των ως άνω νόμων, αναπόσπαστο μέρος των οικείων συμβάσεων δανείου, το Δικαστήριο έκρινε, στις σκέψεις 62 έως 64 της αποφάσεως της 20ής Σεπτεμβρίου 2018, OTP Bank και OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), ότι τέτοιες ρήτρες, οι οποίες απηχούν αναγκαστικού δικαίου νομοθετικές διατάξεις, δεν μπορούν να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13, δεδομένου ότι η οδηγία αυτή, κατά το άρθρο 1, παράγραφος 2, δεν εφαρμόζεται στους όρους που περιλαμβάνονται σε συναπτόμενες μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή συμβάσεις, οι οποίοι καθορίζονται από την εθνική νομοθεσία.

38 Ωστόσο, τα τρία προδικαστικά ερωτήματα δεν αφορούν αυτές καθαυτές τις συμβατικές ρήτρες που προστέθηκαν εκ των υστέρων από την εν λόγω νομοθεσία στις συμβάσεις δανείου, αλλά τις επιπτώσεις της νομοθεσίας αυτής επί των εγγυήσεων προστασίας που απορρέουν από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 αναφορικά με τη σχετική με τη διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας ρήτρα που περιλαμβανόταν αρχικά στις επίμαχες συμβάσεις δανείου.

39 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το εν λόγω άρθρο 6, παράγραφος 1, επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέπουν ότι οι καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές και ότι η σύμβαση παραμένει δεσμευτική για τους συμβαλλομένους, αν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες.

40 Η εκ μέρους του Ούγγρου νομοθέτη αντιμετώπιση των προβλημάτων που συνδέονται με την πρακτική των πιστωτικών ιδρυμάτων να συνάπτουν συμβάσεις δανείου περιλαμβάνουσες ρήτρες σχετικές με τη διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας, και συγκεκριμένα η τροποποίηση των ρητρών αυτών διά της

νομοθετικής οδού με ταυτόχρονη διατήρηση του κύρους των συμβάσεων δανείου, αποτελεί επιλογή η οποία ανταποκρίνεται στον σκοπό που επιδιώκει ο νομοθέτης της Ένωσης στο πλαίσιο της οδηγίας 93/13, και ιδίως του άρθρου 6, παράγραφος 1, αυτής. Ειδικότερα, ο ως άνω σκοπός είναι η αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών και η καταρχήν διατήρηση του κύρους της συμβάσεως ως όλου και όχι η ακύρωση όλων των συμβάσεων που περιέχουν καταχρηστικές ρήτρες (πρβλ. απόφαση της 15ης Μαρτίου 2012, Pereničová και Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, σκέψη 31).

41 Εντούτοις, όσον αφορά το εν λόγω άρθρο 6, παράγραφος 1, το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι το άρθρο αυτό έχει την έννοια ότι συμβατική ρήτρα η οποία κρίνεται καταχρηστική πρέπει καταρχήν να θεωρείται ως ουδέποτε υπάρξασα, οπότε δεν δύναται να παράγει αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή, με συνέπεια την επαναφορά του καταναλωτή στη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα τελούσε αν δεν υπήρχε η εν λόγω ρήτρα (πρβλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., C-154/15, C-307/15 και C-308/15, EU:C:2016:980, σκέψη 61).

42 Μολονότι το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να προβλέπουν με νομοθετική ρύθμιση την παύση της χρήσεως καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από επαγγελματία με καταναλωτές, γεγονός παραμένει ότι ο νομοθέτης πρέπει, στο πλαίσιο αυτό, να τηρεί τις απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας.

43 Πράγματι, η μέσω εθνικής νομοθετικής ρυθμίσεως κήρυξη ορισμένων συμβατικών ρητρών ως καταχρηστικών και άκυρων, καθώς και η αντικατάστασή τους από νέες ρήτρες, με σκοπό τη διατήρηση σε ισχύ της οικείας συμβάσεως, δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα την εξασθένιση της προστασίας που διασφαλίζεται υπέρ των καταναλωτών, όπως η προστασία αυτή υπομνήσθηκε στη σκέψη 40 της παρούσας αποφάσεως.

44 Εν προκειμένω, δεδομένου ότι η ανακοπή που άσκησε η Z. Dunai οφείλεται στην ύπαρξη ρήτρας σχετικής με τη διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας, η οποία περιλαμβανόταν αρχικώς στη σύμβαση δανείου με την τράπεζα, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να ελέγξει αν η εθνική νομοθεσία με την οποία χαρακτηρίστηκαν καταχρηστικές οι ρήτρες αυτού του είδους, κατέστησε δυνατή την επαναφορά της Z. Dunai στην νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα τελούσε ελλείψει της εν λόγω καταχρηστικής ρήτρας, ιδίως διά της θεμελιώσεως δικαιώματος προς επιστροφή του οφέλους που αποκόμισε αδικαιολογήτως εις βάρος της ο επαγγελματίας βάσει της εν λόγω καταχρηστικής ρήτρας (πρβλ. απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, σκέψη 53).

45 Από τα ανωτέρω έπεται ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθετική ρύθμιση που εμποδίζει το επιληφθέν δικαστήριο να δεχθεί αίτημα για την ακύρωση συμβάσεως δανείου λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας σχετικής με τη διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας, όπως είναι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα, υπό την προϋπόθεση η διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας αυτής να καθιστά δυνατή την επαναφορά του καταναλωτή στη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα τελούσε ελλείψει της εν λόγω καταχρηστικής ρήτρας.

46 Δεύτερον, όσον αφορά τις ρήτρες συναλλαγματικού κινδύνου, πρέπει να σημειωθεί, πρώτον, ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει, στις σκέψεις 65 έως 67 της αποφάσεως της 20ής Σεπτεμβρίου 2018, OTP Bank και OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), ότι οι υπομνησθείσες στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως εκτιμήσεις δεν έχουν την έννοια ότι τέτοιες ρήτρες επίσης εξαιρούνται, στο σύνολό τους, από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13, δεδομένου ότι οι τροποποιήσεις που απορρέουν από το άρθρο 3, παράγραφος 2, του νόμου DH 1 και από το άρθρο 10 του νόμου DH 3 δεν επιδίωκαν τη συνολική ρύθμιση του ζητήματος του συναλλαγματικού κινδύνου όσον αφορά το διάστημα μεταξύ του χρόνου συνάψεως της οικείας συμβάσεως δανείου και της μετατροπής του προβλεπόμενου από αυτήν ποσού σε ουγγρικά φιορίνια, δυνάμει του νόμου DH 3.

47 Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο εκκινεί κατά τα φαινόμενα από την παραδοχή ότι του είναι αδύνατο, δυνάμει των διατάξεων των νόμων DH 1, DH 2 και DH 3, να ακυρώσει την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβαση δανείου, στην περίπτωση που αποδειχθεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας ρήτρας συναλλαγματικού κινδύνου, και διερωτάται αν μια τέτοια αδυναμία συνάδει προς το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

48 Συναφώς, υπενθυμίζεται, δεύτερον, ότι, όσον αφορά τις συμβατικές ρήτρες που αφορούν τον συναλλαγματικό κίνδυνο, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι τέτοιες ρήτρες, καθόσον καθορίζουν το κύριο αντικείμενο της συμβάσεως δανείου, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 και εξαιρούνται από τον έλεγχο της καταχρηστικότητας μόνον εφόσον το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο κρίνει, κατόπιν κατά περίπτωση εξετάσεως, ότι έχουν διατυπωθεί από τον επαγγελματία κατά τρόπο σαφή και κατανοητό (πρβλ. απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2018, OTP Bank και OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, σκέψη 68 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

49 Τρίτον, αν το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα συναλλαγματικού κινδύνου δεν είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 4, παράγραφος 2, οφείλει να εξετάσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα της ρήτρας αυτής και, ειδικότερα, να ερευνήσει αν η ρήτρα αυτή δημιουργεί, παρά την απαίτηση καλής πίστεως, σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών εις βάρος του ενδιαφερόμενου καταναλωτή (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, σκέψη 64).

50 Τέταρτον, όσον αφορά τις συνέπειες που πρέπει να αντληθούν από τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα τέτοιας ρήτρας, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 επιβάλλει, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 39 της παρούσας αποφάσεως, στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέπουν ότι καταχρηστικές ρήτρες που περιλαμβάνονται σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, και ότι η σύμβαση παραμένει δεσμευτική για τους συμβαλλομένους, αν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες.

51 Πέμπτον, όσον αφορά το ζήτημα του αν σύμβαση δανείου, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, πρέπει να ακυρωθεί στο σύνολό της στην περίπτωση που έχει διαπιστωθεί ότι ρήτρα την οποία περιλαμβάνει είναι καταχρηστική, επισημαίνεται, αφενός, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 40 της παρούσας αποφάσεως, ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 αποσκοπεί στην αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών και όχι στην ακύρωση όλων των συμβάσεων που περιέχουν καταχρηστικές ρήτρες. Αφετέρου, η οικεία σύμβαση πρέπει να εξακολουθήσει να ισχύει, καταρχήν, χωρίς καμία άλλη τροποποίηση πέραν εκείνης που προκύπτει από την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών, κατά το μέτρο που, βάσει των κανόνων του εσωτερικού δικαίου, η διατήρηση σε ισχύ της συμβάσεως είναι νομικώς εφικτή (απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, σκέψη 71 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), στοιχείο το οποίο πρέπει να εξετάζεται βάσει αντικειμενικής προσεγγίσεως (πρβλ. απόφαση της 15ης Μαρτίου 2012, Pereničová και Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, σκέψη 32).

52 Εν προκειμένω, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 48 της παρούσας αποφάσεως, η ρήτρα συναλλαγματικού κινδύνου καθορίζει το κύριο αντικείμενο της συμβάσεως. Επομένως, σε μια τέτοια περίπτωση, η διατήρηση σε ισχύ της συμβάσεως δεν παρίσταται νομικώς εφικτή, πράγμα το οποίο οφείλει πάντως να εκτιμήσει το αιτούν δικαστήριο.

53 Συναφώς, από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει κατά τα φαινόμενα ότι μία από τις διατάξεις των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνικών νόμων, και συγκεκριμένα το άρθρο 37, παράγραφος 1, του νόμου DH 2, συνεπάγεται ότι ο καταναλωτής, όταν προβάλλει τον καταχρηστικό χαρακτήρα οποιασδήποτε ρήτρας πλην εκείνης που αφορά τη διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας ή εκείνης που επιτρέπει τη μονομερή αύξηση των τόκων, των δαπανών

και των εξόδων, πρέπει επίσης να ζητήσει από το επιληφθέν δικαστήριο να αναγνωρίσει ότι η σύμβαση παραμένει έγκυρη έως την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεώς του. Επομένως, η διάταξη αυτή δεν επιτρέπει, κατά παράβαση του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, στον καταναλωτή να απαλλαγεί από την υποχρέωση τηρήσεως της καταχρηστικής ρήτρας, εν ανάγκη μέσω της ακυρώσεως του συνόλου της συμβάσεως αν αυτή δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει χωρίς την εν λόγω ρήτρα.

54 Εξάλλου, επισημαίνεται ακόμη ότι, μολονότι το Δικαστήριο, με την απόφαση της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, σκέψεις 83 και 84), αναγνώρισε τη δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να αντικαθιστά καταχρηστική ρήτρα με εθνική διάταξη ενδοτικού δικαίου προκειμένου να διατηρηθεί η ισχύς της συμβάσεως, εντούτοις από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η δυνατότητα αυτή περιορίζεται μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες η ακύρωση της συμβάσεως στο σύνολό της θα εξέθετε τον καταναλωτή σε ιδιαιτέρως επιζήμιες συνέπειες περιάγοντάς τον σε δυσμενή θέση (πρβλ. αποφάσεις της 7ης Αυγούστου 2018, Banco Santander και Escobedo Cortés, C-96/16 και C-94/17, EU:C:2018:643, σκέψη 74, και της 20ής Σεπτεμβρίου 2018, OTP Bank και OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, σκέψη 61).

55 Πάντως, στην υπόθεση της κύριας δίκης, από τις διαπιστώσεις του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι η διατήρηση σε ισχύ της συμβάσεως θα ήταν αντίθετη προς τα συμφέροντα της Z. Dunai. Επομένως, η αντικατάσταση περί της οποίας έγινε λόγος στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως δεν παρίσταται αναγκαία εν προκειμένω.

56 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στα τρία πρώτα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι:

– δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθετική ρύθμιση που εμποδίζει το επιληφθέν δικαστήριο να δεχθεί αίτημα για την ακύρωση συμβάσεως δανείου λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας σχετικής με τη διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας, όπως είναι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα, υπό την προϋπόθεση η διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας αυτής να καθιστά δυνατή την επαναφορά του καταναλωτή στη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα τελούσε ελλείψει της εν λόγω καταχρηστικής ρήτρας, και

– αντιτίθεται σε εθνική νομοθετική ρύθμιση που, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, εμποδίζει το επιληφθέν δικαστήριο να δεχθεί αίτημα για την ακύρωση συμβάσεως δανείου λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας συναλλαγματικού κινδύνου, στην περίπτωση που διαπιστωθεί ότι η ρήτρα αυτή είναι καταχρηστική και ότι η σύμβαση δεν είναι δυνατόν να εξακολουθήσει να ισχύει χωρίς την εν λόγω ρήτρα.

Επί του τέταρτου και του πέμπτου ερωτήματος

57 Με το τέταρτο και το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης, και ειδικότερα οι αρχές της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και της δίκαιης δίκης, αντιτίθεται, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της Ένωσης ο οποίος συνίσταται στη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών, στην υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων χαμηλότερων βαθμών δικαιοδοσίας να δεσμεύονται τυπικώς, κατά την άσκηση των δικαιοδοτικών καθηκόντων τους, από αποφάσεις αφηρημένου και γενικού χαρακτήρα εκδιδόμενες από ανώτατο δικαστήριο, όπως το Kúria (Ανώτατο Δικαστήριο), προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας των κανόνων δικαίου.

58 Προκαταρκτικώς, αληθεύει ότι το αιτούν δικαστήριο, προκειμένου να εξειδικεύσει τις αμφιβολίες του ως προς το συμβατό με το δίκαιο της Ένωσης της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης διαδικασίας ενιαίας ερμηνείας, κάνει αναφορά, στο σκεπτικό που παραθέτει στο πλαίσιο του τετάρτου και του πέμπτου ερωτήματός του, όχι μόνο στις αρμοδιότητες που διαθέτει η Ένωση προς εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας και στις θεμελιώδεις αρχές, όπως είναι το δικαίωμα αποτελεσματικής

ένδικης προσφυγής και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, αλλά και σε συγκεκριμένες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, όπως το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Γεγονός πάντως είναι ότι τα ερωτήματα αυτά αφορούν, κατά τρόπο πολύ γενικό, την οργάνωση του δικαιοδοτικού συστήματος της Ουγγαρίας και τα προβλεπόμενα στο πλαίσιο του συστήματος αυτού μέσα για την εξασφάλιση της ενότητας της εθνικής νομολογίας.

59 Όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 103 και 106 των προτάσεών του, αφενός, η πτυχή αυτή παρουσιάζει πολύ έμμεση σχέση με τη διαφορά της κύριας δίκης, αντικείμενο της οποίας είναι το αίτημα καταναλώτριας να απαλλαγεί από την υποχρέωση εκτελέσεως συναφθείσας από την ίδια συμβάσεως δανείου λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας που περιλαμβάνει η σύμβαση αυτή, και, αφετέρου, προκύπτει προφανώς από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο ότι, όσον αφορά την προστασία των καταναλωτών από καταχρηστικές ρήτρες όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, τα ουγγρικά δικαστήρια δεσμεύονται πλέον από τους νόμους DH 1, DH 2 και DH 3 και όχι από τις αποφάσεις που εκδίδει το Kúria (Ανώτατο Δικαστηρίου) σε τέτοιες υποθέσεις, δεδομένου ότι οι εν λόγω νόμοι ψηφίστηκαν με σκοπό τη θέση σε εφαρμογή των αποφάσεων αυτών.

60 Δεδομένων των ανωτέρω στοιχείων, πρέπει, επομένως, να γίνει δεκτό ότι, με το τέταρτο και το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν η οδηγία 93/13, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, αντιτίθεται στη δυνατότητα ανωτάτου δικαστηρίου κράτους μέλους να εκδίδει, προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας των κανόνων δικαίου, δεσμευτικές αποφάσεις με αντικείμενο τους λεπτομερείς κανόνες για τη θέση σε εφαρμογή της οδηγίας αυτής.

61 Συναφώς, στα ανωτέρω ερωτήματα θα επιβαλλόταν καταφατική απάντηση στην περίπτωση που, αφενός, οι αποφάσεις αυτές δεν παρείχαν τη δυνατότητα στο αρμόδιο δικαστήριο να εξασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων της οδηγίας 93/13 μη εφαρμόζοντας, εν ανάγκη αυτεπαγγέλτως, κάθε αντίθετη διάταξη της εθνικής νομοθεσίας, έστω και μεταγενέστερη, συμπεριλαμβανομένης κάθε αντίθετης δικαιοδοτικής πρακτικής, χωρίς να χρειάζεται να ζητήσει ή να αναμείνει την προηγούμενη εξαφάνισή της διά της νομοθετικής ή δικαστικής οδού ή μέσω οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διαδικασίας και, αφετέρου, εμποδιζόταν η ευχέρεια υποβολής προδικαστικών ερωτημάτων στο Δικαστήριο (πρβλ. απόφαση της 5ης Απριλίου 2016, PFE, C-689/13, EU:C:2016:199, σκέψεις 34, 40 και 41 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

62 Όμως, από τα στοιχεία της ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφίας δεν προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο δεν θα μπορούσε να μη συνταχθεί με τέτοιες αποφάσεις στην περίπτωση που έκρινε τούτο αναγκαίο προς εξασφάλιση της πλήρους αποτελεσματικότητας της οδηγίας 93/13, ούτε, όπως αποδεικνύεται από την παρούσα διαδικασία, ότι δεν θα μπορούσε να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο πλαίσιο αυτό. Επιπλέον, από κανένα στοιχείο της δικογραφίας δεν προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο δεν θα ήταν σε θέση, εν προκειμένω, να διασφαλίσει υπέρ της ανακόπτουσας της κύριας δίκης αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων που μπορεί αυτή να αντλήσει από την οδηγία αυτή.

63 Επιπλέον, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 113 των προτάσεών του, το Δικαστήριο έχει κρίνει, στη σκέψη 68 της αποφάσεως της 7ης Αυγούστου 2018, Banco Santander και Escobedo Cortés (C-96/16 και C-94/17, EU:C:2018:643), ότι δεν μπορεί να αποκλείεται η δυνατότητα των ανωτάτων δικαστηρίων κράτους μέλους, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς τους προς εναρμόνιση της ερμηνείας των κανόνων δικαίου και για λόγους ασφάλειας δικαίου, να διαπλάθουν, τηρώντας την οδηγία 93/13, ορισμένα κριτήρια με γνώμονα τα οποία τα δικαστήρια χαμηλότερων βαθμών δικαιοδοσίας θα πρέπει να εξετάζουν τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών.

64 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο τέταρτο και στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η οδηγία 93/13, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, δεν αντιτίθεται στη δυνατότητα ανωτάτου δικαστηρίου κράτους μέλους να εκδίδει, προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας των κανόνων δικαίου, δεσμευτικές αποφάσεις με αντικείμενο τους λεπτομερείς

κανόνες για τη θέση σε εφαρμογή της οδηγίας αυτής, υπό την προϋπόθεση οι αποφάσεις αυτές να μην εμποδίζουν το αρμόδιο δικαστήριο να εξασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων της οδηγίας αυτής και να παρέχει στον καταναλωτή δυνατότητα ασκήσεως αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος, με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων που μπορεί αυτός να αντλήσει από την εν λόγω οδηγία, ή να υποβάλλει στο πλαίσιο αυτό αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο, στοιχεία τα οποία οφείλει πάντως να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο.

Επί των δικαστικών εξόδων

65 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, έχει την έννοια ότι:**

   – **δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθετική ρύθμιση που εμποδίζει το επιληφθέν δικαστήριο να δεχθεί αίτημα για την ακύρωση συμβάσεως δανείου λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας σχετικής με τη διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας, όπως είναι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα, υπό την προϋπόθεση η διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας αυτής να καθιστά δυνατή την επαναφορά του καταναλωτή στη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα τελούσε ελλείψει της εν λόγω καταχρηστικής ρήτρας, και**

   – **αντιτίθεται σε εθνική νομοθετική ρύθμιση που, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, εμποδίζει το επιληφθέν δικαστήριο να δεχθεί αίτημα για την ακύρωση συμβάσεως δανείου λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας συναλλαγματικού κινδύνου, στην περίπτωση που διαπιστωθεί ότι η ρήτρα αυτή είναι καταχρηστική και ότι η σύμβαση δεν είναι δυνατόν να εξακολουθήσει να ισχύει χωρίς την εν λόγω ρήτρα.**

2) **Η οδηγία 93/13, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν αντιτίθεται στη δυνατότητα ανωτάτου δικαστηρίου κράτους μέλους να εκδίδει, προς εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας των κανόνων δικαίου, δεσμευτικές αποφάσεις με αντικείμενο τους λεπτομερείς κανόνες για τη θέση σε εφαρμογή της οδηγίας αυτής, υπό την προϋπόθεση οι αποφάσεις αυτές να μην εμποδίζουν το αρμόδιο δικαστήριο να εξασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων της οδηγίας αυτής και να παρέχει στον καταναλωτή δυνατότητα ασκήσεως αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος, με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων που μπορεί αυτός να αντλήσει από την εν λόγω οδηγία, ή να υποβάλλει στο πλαίσιο αυτό αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο, στοιχεία τα οποία οφείλει πάντως να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο.**

(υπογραφές)